

Kolasa, Władysław

Czasopisma prasoznawcza i prasoznawstwo w czasopismach (1989-2000)

Rocznik Historii Prasy Polskiej 5/1(9), 211-235

2002

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

T. V (2002) Z. 1(9)
ISSN 1509-1074

**ROCZNIK
HISTORII PRASY POLSKIEJ**

Periodicals Devoted
to Press Studies and
Press Studies
in Periodicals
(1989–2000)

**Czasopisma
prasoznawcze
i prasoznawstwo
w czasopismach
(1989–2000)**

Instytut Bibliotekoznawstwa
i Informatyki
Akademia Pedagogiczna
ul. Podchorążych 2
PL 30-084 Kraków
e-mail: wmkolasa@wsp.krakow.pl

**Władysław
KOLASA**

KEY WORDS

Press studies, periodicals devoted to press studies, journalistic periodicals, bibliometrics, scientific information

SŁOWA KLUCZOWE

Prasoznawstwo, czasopisma prasoznawcze, czasopisma dziennikarskie, bibliometria, informacja naukowa

ABSTRACT

The article discusses the development of Polish periodicals devoted to the press and journalism studies in the years 1989–2000 and includes a scientometrical (bibliometrical) analysis of the distribution of publications in Polish periodicals devoted to press studies.

ABSTRAKT

W opracowaniu omówiono rozwój polskich czasopism prasoznawczych i dziennikarskich w latach 1989–2000 oraz dokonano naukometrycznej (bibliometrycznej) analizy rozproszenia publikacji w polskim piśmiennictwie prasoznawczym.

Streszczenie

W latach 1989–2000 ukazywały się w Polsce 23 tytuły czasopism poświęconych prasoznawstwu lub dziennikarstwu. W liczbie tej 8 wywodziło się jeszcze z czasów PRL, a pozostałe przyniosła ostatnia dekada. Pisma stare doznały u progu dekady znacznej redukcji, skutkiem czego już w 1994 jedynym pismem branżowym, które oparło się likwidacji, zostały „Zeszyty Prasoznawcze”. Wcześniej zlikwidowano, m. in.: „Nasze Problemy” (1989), „Prasę Polską” (1990), „Prasę Techniczną” (1990), „Przekazy i Opinie” (1991) i „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” (1993). Równolegle zaczęły się pojawiać nowe wydawnictwa m.in.: zorientowane ekonomicznie „Media Polska” (1993–1999, nast. jako „Media i Marketing Polska”) i „Raport Prasowy” (1996–1998); dziennikarskie „Press” (od 1996); związane z SDP „Forum Dziennikarzy” (od 1997) i reprezentujące środowiska katolickie „Mikrus Dziennikarski” (od 1994) oraz pisma kolporterów „Rynek Prasowy” (od 1991), „Twój Ruch” (od 1994) i „Nasz Kolporter” (od 1996). W końcu dekady powalano także dwa pisma naukowe: „Rocznik Historii Prasy Polskiej” (od 1998) i „Studia Medioznawcze” (2000).

Przegląd wydawnictw prasoznawczych uzupełnia analiza rozproszenia branżowych publikacji na łamach krajowych wydawnictw ciągłych. Dzięki analizie ponad 2 tys. artykułów z lat 1996–1998 udało się ustalić, że najwięcej publikacji badanej branży drukują: „Press” (10%), „Rzeczpospolita” (6%); „Zeszyty Prasoznawcze” (5%), „Rocznik Historii Prasy Polskiej” (3,5%), „Media Polska” (3,5%), „Tygodnik Powszechny” (2%) i „Raport Prasowy” (1,99%). Razem 7 wyliczonych pism skupia aż 33% ogólnej liczby publikacji, podczas gdy pozostałe 66% wypowiedzi rozproszone jest w 418 innych tytułach. Precyzyjniejszych danych dostarczył ranking publikacji ściśle naukowych (779 publikacji z 253 tytułów); z obliczeń wynika, że rdzeń krajowego piśmiennictwa prasoznawczego tworzą tylko dwa tytuły: „Zeszyty Prasoznawcze” (15% publikacji) i „Rocznik Historii Prasy Polskiej” (10%), podczas gdy innym wydawnictwom nie udało się przekroczyć nawet progu 2%.

Artykuł zamyka bibliografia omówionych wydawnictw.

U progu dziesiątej dekady XX wieku oferta prasoznawczych periodyków tworzyła bardzo przejrzystą strukturę; wydawano cztery pisma naukowe, dwa informacyjne, jedno szkoleniowe i kilka informatorów, które na bieżąco rejestrowały liczbowy obraz całej ówczesnej prasy¹. Badacz współczesnych mediów sięgał do „Zeszytów Prasoznawczych” lub „Przekazów i Opinii”, historyk prasy do „Kwartalnika Historii Prasy Polskiej”, a inteligencja techniczna do „Prasy Technicznej”. Dziennikarze zrzeszeni w jednym wówczas związku dysponowali „Prasą Polską” — organem Stowarzyszenia Dziennikarzy PRL, a RSW „Prasa-Książka-Ruch” wydawała informacyjny dwutygodnik „Nasze Problemy” i ideologiczno-dydaktyczne „Zeszyty Szkoleniowe”. Systematycznie drukowano informatory opisujące ofertę prasy dostępnej w prenumeracie i nieoceniony dziś „Biuletyn Nakładów”. Wszystko to sprawiało, że badacz masowego komunikowania — jeśli pominiemy kłopoty z cenzurą — pracował w warunkach niemal komfortowych. W 1989 stan ów zaczął się szybko zmieniać. Wraz z przemianami ustrojowymi, które zapoczątkowały „wybory czerwcowe” utrwalany przez niemal pół wieku system medialny legł w gruzach w przeciągu niespełna dwóch lat. Los zatomizowanego rynku mediów, a szczególnie prasy, podzieliły także prasoznawcze wydawnictwa, które będąc pośrednio lub wprost związane z Robotniczą Spółdzielnią Wydawniczą „Prasa-Książka-Ruch” straciły mecenasa i tym samym rację bytu. Innym czasopismom zaszkodziły uwikłania personalne lub ambicje polityczne nowych decydentów. A na los pozostałych wpłynęła kondycja finansowa sponsorów i rozpad wielu instytucji. W efekcie do końca 1991 roku znikły z rynku prawie wszystkie prasoznawcze wydawnictwa i tylko wydawany przez Instytut Badań Literackich PAN „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” bronił się do końca 1993 roku. Jedynym prasoznawczym pismem, które skutecznie oparło się owemu niebezpiecznemu trendowi były „Zeszyty Prasoznawcze”, które emigrując wraz z Ośrodkiem Badań Prasoznawczych z RSW na Uniwersytet Jagielloński przetrwały test transformacji. Warto

---

¹ Wcześniejsze dzieje czasopism prasoznawczych opisał S. Dziki: *Z dziejów polskiego czasopiśmiennictwa prasoznawczego*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1988, nr 2, s. 5-16.

zauważyć, że mimo upływu czasu większość opisanych pism jest wciąż nieocenionym źródłem informacji nie tylko dla współczesnego badacza. Zaś wydawnictwa informacyjne i publicystyczne, jak „Nasze Problemy” czy „Prasa Polska”, stanowią materiał bardzo szczególny: z racji bezpośredniego udziału każdej redakcji w procesie transformacji utrwalono na ich łamach fachową relację typu uczestniczącego.

Najkrótszy żywot miały pisma informacyjne związane bezpośrednio z RSW „Prasa-Książka-Ruch”. Jeszcze w grudniu 1989 definitywnie zamknięto związany z Zarządem Spółdzielni informacyjny dwutygodnik „Nasze Problemy” (red. J. Kowalkowski). Pismo to obok „Prasy Polskiej” było najstarszym ówczesnym periodykiem poruszającym sprawy prasy. Jego protoplastą był wydawany od 1955 roku „Biuletyn Centralnego Zarządu Upowszechniania Prasy i Książki Ruch”, który w 1969 przerodził się w „Biuletyn Zjednoczenia Upowszechniania Prasy i Książki Ruch”, a następnie w 1970 „Problemy Rychu”. Z wydawnictwa tego w 1974 r. po fuzji z „Biuletynem Prasowo-Wydawniczym”² wyłonili się „Nasze Problemy”. Jakkolwiek pismo było pomyślane jako fachowy periodyk informacyjny adresowany do ogółu pracowników koncernu, szczególną pozycję wśród zamieszczanych tu publikacji zajmowały wątki prasowe. Obok dwu kolumn bogatego serwisu informacyjnego omawiającego ruch na rynku prasowym, jubileusze, zmiany kadrowe i publikacje na temat koncernu, systematycznie drukowano artykuły i reportaże o tematyce prasoznawczej. Dbano też o popularyzację zagranicznych osiągnięć technicznych oraz zajmowano się promocją nowych tytułów RSW. W ostatnim roku istnienia łamy pisma dobitnie zaświadczyły o skali przemian. Klimat ów doskonale oddaje ewolucja rubryki opisującej zmiany kadrowe, którą od połowy 1989 roku co dwa tygodnie wypełniała świeża dawka kilkunastu dymisji, choć jeszcze rok wcześniej były to przypadki sporadyczne. W ostatnim 467. numerze pisma datowanym na 20 XII 1989 wspomniano tylko lakonicznie, że „... z uwagi na pogłębiający się deficyt (...) zmuszeni jesteśmy zaprzestać wydawania tego czasopisma...”³. Skądinąd trudno uwierzyć, aby ekonomiczny ciężar wydawania 12-stronicowego biuletynu o charakterze zakładowym (14 tys. egz.) mógł stanowić dla ówczesnej RSW jakąś większą przeszkodę. Jedną z przyczyn — jak się wydaje — był rosnący w sze-

---

² S. Dzi ki, *op. cit.*, podaje rok 1975, podczas gdy w bazie ISSN figuruje rok 1974.

³ „Nasze Problemy” 1989, nr 25/26 (20 XII), s. 2.

regach Zarządu RSW kryzys personalny i świadomość braku perspektyw.

Podobnego losu doświadczyło drugie spółdzielniarne wydawnictwo — związane z Centrum Doskonalenia Kadr RSW ukazujące się nieregularnie „Zeszyty Szkoleniowe” (1985–1989). Celem działalności tej komórki było systematyczne organizowanie kwalifikacyjnych szkoleń dziennikarskich i prelekcje ideologiczne. W pewnej mierze było to dedykowane dla ludzi prasy przedłużenie Akademii Nauk Społecznych przy KC PZPR, skąd rekrutowało się wielu autorów i wykładowców. W periodyku związanym z omawianym Centrum, choć miał on z definicji charakter dydaktyczny i propagandowy, opublikowano szereg poważnych tekstów naukowych, głównie pióra badaczy związanych z Uniwersytetem Warszawskim i śląskich prasoznawców. Problematyka prasoznawcza gościła na jego łamach zamiennie z panelami tekstów ideologicznych i referatami poświęconymi swoiście interpretowanej historii. Z czterech ostatnich numerów tylko nr 9 i 11 poświęcone były sprawom mediów. Wydawnictwo kierowane przez Ryszarda Czyżę i Jerzego Maleckiego zakończyło działalność jeszcze w 1989 roku po wydaniu 12 niewielkich zeszytów. Na likwidację pisma wpłynął zapewne nieprzyjazny klimat, jaki zapanował w obliczu rozpadu PZPR. Przypomnijmy, że jesień 1989 to czas likwidacji prawie wszystkich partyjnych pism ideologicznych i propagandowych⁴.

Nieco inną drogą szły przekształcenia krakowskiego Ośrodka Badań Prasoznawczych RSW. Placówka ta wobec groźby likwidacji wykazała najwięcej inicjatywy i dzięki umowie nawiązanej z władzami Uniwersytetu Jagiellońskiego weszła w skład Almae Matris, utrzymując swoje status quo i badawczy charakter. Zabieg ów uchronił bogaty dorobek OBP-u oraz redagowane tu wydawnictwo — ceniony powszechnie kwartalnik „Zeszyty Prasoznawcze”. Na temat dziejów i dorobku pisma powstało już szereg wyczerpujących opracowań⁵, stąd bezcelowe byłoby ich przypomnienie. Warto jednak dodać, że „Zeszyty Prasoznawcze” odczuły boleśnie ciężar przekształceń. W ostatnim sygnowanym

---

⁴ Zob. *Materiały pomocnicze do najnowszej historii dziennikarstwa*, red. A. Słomkowska. t. 20. Warszawa 1992, s. 98–99.

⁵ Pod względem ilościowym omówił je np. S. Dziński w kontekście szerszych badań, zob. tenże, *Warsztat dokumentacyjny prasoznawcy*, Wrocław 1992, s. 77–92; nadto m.in.: P. Dubiel, *Notatki i wspominki redaktora*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1997, nr 3/4, s. 165–191; [S. Dziński]: *Autorzy „Zeszytów Prasoznawczych”*, tamże, s. 192–201.

jeszcze przez RSW numerze pisma z datą 1990, nr 2/4 wygasła kadencja dotychczasowej Rady Redakcyjnej i Kolegium, a długoletni redaktor Paweł Dubiel odszedł na emeryturę. W skład nowej redakcji, której kierownictwo objął Walery Pisarek, weszli pracownicy OBP (Z. Bajka, I. Dobosz, S. Dziki, R. Filas, I. S. Fiut, J. Kozak, H. Siwek i A. Zagrodnik). Inauguracyjny numer sygnowany przez nową redakcję zawierał fundamentalny raport „Komunikowanie masowe w Polsce — lata osiemdziesiąte”, gdzie na niemal 200 stronicach znalazł się wyczerpujący bilans rozwoju prasy w ostatniej dekadzie minionej epoki. Wiele miejsca poświęcono też sygnalizowaniu nowych zjawisk i pojawiły się pierwsze syntezy. Kolejne numery kwartalnika poświadczyły utrzymanie tradycyjnie wysokiego poziomu pisma. Znikły jednak z uwagi na redukcję etatów ważne działy kwartalnika: informacyjny, przegląd nowości wydawniczych i branżowy przegląd prasy. W podobnym kształcie pismo ukazuje się do dziś, pełniąc rolę głównego krajowego pisma poświęconego szeroko pojętemu komunikowaniu masowemu. Niestety nie udało się wskrzesić wcześniejszej częstotliwości i nominalny kwartalnik ukazuje się odtąd wyłącznie w formie numerów łączonych, które drukowane są dwa razy w roku.

W bliskim związku z krakowskim pismem OBP był warszawski kwartalnik „Przekazy i Opinie” (1975–1991), określany przez prasoznawców jako „telewizyjne Zeszyty Prasoznawcze”. Pismo było wydawnictwem afiliowanego przy Komitecie ds. Radia i Telewizji Ośrodka Badań Opinii Publicznej i z założenia poświęcało swe łamy problemom mediów elektronicznych. Spektrum zainteresowań periodyku było jednak szersze: dyskutowano wiele o ogólnych aspektach komunikowania, ekonomice mediów i równie troskliwie pisano o tradycyjnej prasie. W pewnej mierze „Przekazy i Opinie” oraz „Zeszyty Prasoznawcze” uzupełniały się nawzajem. Przekształcenia publicznej telewizji, jakkolwiek były względem prasy nieco przesunięte w czasie, odcisnęły się na jej wydawnictwach równie boleśnie. Proces ów, analogiczny do przekształceń w RSW narastał wraz z postępem prac nad nową ustawą o radiofonii i telewizji i ostatecznie od grudnia 1992 roku zaprowadzono w eterze nowy porządek. Na tym tle los pisma, którym kierował Karol Jakubowicz, bardzo się skomplikował i w efekcie już w końcu 1991 roku po wydaniu 66 zeszytów kwartalnik zawieszono.

Do czerwca 1989 roku jedyną organizacją dziennikarzy było Stowarzyszenie Dziennikarzy PRL, które powstało w 1982 roku na gruzach rozwiązanego w czasie stanu wojennego Stowarzyszenia Dziennikarzy

Polskich. Jego organem był najstarszy polski miesięcznik prasoznawczy „Prasa Polska” (red. Florian Dłużak). Pismo ukazujące się nieprzerwanie od 1947 i będące od 1951 formalnie organem SDP miało w zakresie krzewienia wiedzy prasoznawczej i dziennikarskiej liczący się dorobek. Wprawdzie na tle swojej historii wraz z powoływaniem w kraju kolejnych pism naukowych miesięcznik ewoluował z pisma naukowego w kierunku publicystyki środowiskowej, niemniej zawsze reprezentował wysoki poziom. W każdym numerze obok kroniki, artykułów dyskusyjnych i wywiadów, publikowano teksty fachowe oraz szkice przeglądowe poświęcone teraźniejszości i historii prasy. Miesięcznik wspierał również troskliwie twórczość dziennikarską (liczne konkursy) i publikował cenne materiały. Na szczególną uwagę prasoznawcy zasługuje redagowany pod kierunkiem Waclawa Zuchewicza i publikowany w odcinkach *Słownik dziennikarzy polskich 1945–1985* (zakończony na hasło *Janicka*) oraz systematycznie drukowana bibliografia. Niestety wskutek szalejącej inflacji w kasie Stowarzyszenia, które od 1990 przybrało nazwę Stowarzyszenie Dziennikarzy Rzeczypospolitej Polskiej już w kwietniu zabrakło pieniędzy. Wbrew zapowiedziom red. F. Dłużaka opublikowany w marcu 1990 potrójny numer okazał się jej ostatnim zeszytem i po 44 latach zasłużona „Prasa Polska” przestała istnieć. Wkrótce spadkobiercą nazwy stał się efemeryczny „Biuletyn Prasa Polska” (red. Wiesław Marnic), który przejął rolę organu SDRP. Niestety wydawnictwo to nie kontynuuje tradycji swego poprzednika — jest jedynie 4-stronicowym środowiskowym biuletynem drukującym urzędowe komunikaty i listy członków⁶.

Specyficzny charakter miał wydawany przez Naczelną Organizację Techniczną kwartalnik „Prasa Techniczna” (red. Alicja Topolewska-Jezior). Było to wydawnictwo dość osobliwe, łączące w sobie cechy periodyku z zakresu techniki, informacji naukowej i tradycyjnie rozumianego prasoznawstwa. Drugą jego właściwością był styl redagowania, który wyraźnie nawiązywał do ekspresowych rozwiązań znanych z prasy technicznej. Niemniej poziom publikowanych tu tekstów był zawsze wysoki. Na jego łamach drukowano zarówno materiały na tematy z zakresu szeroko pojętej dystrybucji informacji technicznej i jej organizacji, jak i bogaty wybór tekstów treści natury humanistycznej. Szczególną pozycję zajmowała historia prasy technicznej; publikowano liczne monografie tytułów, sylwetki redaktorów, opracowania

---

⁶ Do czerwca 1999 roku wydano 91 numerów.

syntetyczne i szkice z zakresu historii nauki i techniki oraz opracowania językoznawcze. Mimo nienagannej opinii jakieś zewnętrzne siły przyczyniły się do upadku pisma w końcu 1990 r. W zeszytcie datowanym na przełom października i grudnia napisano, że pismo zostaje zawieszono „... z przyczyn niezależnych od redakcji...”⁷. Jak wolno przypuszczać, nad takim finałem dziejów ponad 20-letniego pisma i 110 wydanych numerów zaciążyły z jednej strony przemiany ustrojowe, z drugiej zaś deficyt w budżecie NOT-u, który wynikał wprost z drastycznego wzrostu cen papieru i usług.

Nieco dłużej utrzymał się redagowany w środowisku warszawskich historyków prasy z Instytutu Badań Literackich PAN „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej”. Pismo było kontynuacją założonego w 1962 roku przez Józefa Skrzyпка „Rocznika Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego”, który od 1969 przeszedł na cykl kwartalny, a w 1977 zmienił tytuł. Było to — jak pisze jego wieloletni redaktor Jerzy Myśliński — prawdopodobnie jedyne na świecie pismo poświęcone wyłącznie badaniom historycznoprasowym⁸, które cieszyło się wśród polskich prasoznawców nieposzlakowaną opinią. W redakcji kwartalnika zasiadała niemal cała polska czołówka historyków prasy, by tylko wspomnieć: Jerzego Myślińskiego, Urszulę Jakubowską, Jerzego Łojka czy Wiesława Władkę. Publikował tu — wspomina redaktor — praktycznie każdy, kto poważnie pracował nad problematyką komunikowania masowego⁹. W środowisku pisma zainicjowano liczne prace o fundamentalnym dla prasoznawstwa znaczeniu, by tylko wspomnieć cztery tomy *Historii Prasy Polskiej* (Warszawa 1976–1980) i blisko trzydzieści monografii wydanych w serii „Materiały i Studia do Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” (1966–1989). Słusznie zauważa więc jeden z autorów, że działalność środowiska skupionego przy periodyku „... w dużym stopniu przyczyniła się do krystalizacji historii prasy polskiej jako samodzielnej dyscypliny...”¹⁰. Aby w pełni prześledzić niebagatelny dorobek pisma, warto sięgnąć do wyczerpującej analizy pisma, którą niedawno na łamach „Rocznika Historii Prasy Polskiej” opublikował Sylwester Dzi-ki¹¹. Jednak ani naukowy dorobek pisma, ani prestiż Polskiej Akademii

⁷ „Prasa Techniczna” 1990, nr 4, s. 29.

⁸ J. Myśliński, *Od „Rocznika Czasopiśmiennictwa Polskiego” do „Rocznika Historii Prasy Polskiej”*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 1998, z 1/2, s. 6.

⁹ Tamże, s. 8.

¹⁰ S. Dzi-ki, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” (1962–1993), „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 1999, z. 2, s. 97.

¹¹ Tamże, s. 95–129.

Nauk nie zabezpieczyły kwartalnikowi bezpiecznego trwania. Już w 1993 roku ze względów nie tylko finansowych nastąpiła w Instytucie Badań Literackich PAN restrukturyzacja, której ofiarą padła Pracownia Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego XIX i XX wieku wraz z zespołem oraz jej kwartalnik¹².

W wyniku trwania złej passy już od 1994 roku głównym miejscem publikacji z dziedziny badań medioznawczych stały się krakowskie „Zeszyty Prasoznawcze”. W jeszcze gorszej sytuacji znaleźli się sami dziennikarze; po likwidacji „Prasy Polskiej” środowisko to zostało pozbawione jakiegokolwiek branżowego pisma, stąd wszelkie dyskusje przeniosły się na łamy prasy codziennej (głównie „Rzeczpospolitej”). Wystąpiły też zjawiska zupełnie nowe: rosnący w oszałamiającym tempie (50% rocznie) rynek reklamy potrzebował informacji biznesowej. Dalszym elementem dopingującym wzrost zapotrzebowania na informacje o mediach był wyłaniający się rynek usług marketingowych, konsultingowych i firm badania rynku. Informacji o rynku wymagał też coraz bardziej rozdrobniony rynek kolportażu. Szybko też padły odpowiedzi na tak stawiane wyzwania. Już w 1993 roku na rynek usług medialnych weszła VFP Communications wydająca miesięcznik „Media Polska” (red. Marzenna Reyher). Był to w polskich warunkach zupełnie nowy typ periodyku „business-to-business”, którego zasadniczym celem była informacja o rynku mediów zorientowanego na potrzeby firm reklamowych i marketingowych. Cel ów jaskrawo odbijał się na łamach pisma, w którym niemal każda publikacja zorientowana była na ekonomiczne aspekty mediów. Ważnym novum stały się zastosowane tu rozwiązania graficzne, nobilitujące reklamę jako sztukę. Miesięcznik był krajowym prekursorem w lansowaniu estetyki reklamy. Łamy czasopisma zawsze wypełniała spora dawka informacji relacjonujących przemiany na rynku mediów (w tym prasy drukowanej) oraz liczne szkice informacyjne i promocyjne (media, ludzie, imprezy). Na uwagę zasługiwały publikowane systematycznie raporty na wybrane tematy (dzienniki, radio, prasa dla kobiet itp.) oraz zestawienia liczbowe obrazujące ekonomiczną kondycję rynku mediów. Wszystko to sprawiło, że miesięcznik stał się w pewnym okresie jedynym źródłem, które z kronikarską dokładnością śledziło przemiany polskiej prasy, radia i telewizji. Osobną dziedziną działalności były próby szerszego zaistnienia pisma na rynku informacji.

---

¹² J. Myśliński, *Od redakcji*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1993, nr 4, s. 1.

Już od połowy lat dziewięćdziesiątych redakcja rozpoczęła opracowanie specjalistycznych wydawnictw informacyjnych obejmujących: rynek prasy, telewizji, radia, drukarni, gadżetów i pos-ów, firm badania rynku itp. Efektem tych prac były liczne numery specjalne pisma, a od 1999 roku rocznik „Almanach Mediów i Reklamy”. Mimo niewątpliwej kariery miesięcznika zdecydowano się na zmiany. W styczniu 1999 dokonano fuzji pisma z drugim wydawnictwem VFP „Marketing Polska” (1996–1999) i powołano dwutygodnik „Media i Marketing Polska”. Po tej metamorfozie problematyka mediów została zredukowana do kilku kolumn, górę zaś wzięły zagadnienia marketingu bezpośredniego i promocji internetowej.

Nieco innym tropem szedł powołany w 1996 roku poznański periodyk „Press”, którego podtytuł: „Media-Reklama-Public Relations” zdaje się sugerować podobne kręgi zainteresowań. Tak jednak nie jest. Pismo zadeklarowało się jako periodyk dziennikarzy i po kilku latach istnienia urosło do rangi najpopularniejszego pisma tego środowiska. Wypełniła się w ten sposób luka po zlikwidowanej sześć lat wcześniej „Prasie Polskiej”, kierowanej bowiem przez Andrzeja Skworza redakcji udało się bowiem pozyskać do współpracy liczne grono popularnych dziennikarzy (by wspomnieć tylko Witolda Beresia i Jerzego Skoczylasa) i dzięki udanej polityce redakcyjnej stać się autorytetem w prasowym środowisku. Redakcja patronuje od lat najważniejszym branżowym imprezom (np. Dziennikarz Roku) i podejmuje na swych łamach aktualne tematy. W każdym numerze drukowane są: kronika wydarzeń, wywiady, prezentacje ludzi mediów, liczne artykuły przeglądowe i materiały. „Press” szczególną uwagę przywiązuje do misji popularyzacyjnej: w każdym numerze znajdziemy teksty uznanych dziennikarzy poświęcone retoryce dziennikarskiej, prawu prasowemu i etyce. Tematyka reklamy i public relations, jakkolwiek w piśmie stale obecna, nie stanowi jednak więcej niż 15% każdego numeru. Dość często rozszerzeniem tematyki artykułów są broszurowe wkładki o charakterze edukacyjnym z cyklu ABC (np. *ABC dzienników regionalnych*, *ABC kolportażu* itp.) lub załączniki informacyjne (np. *Przegląd drukarni*, *Prawo prasowe* itd.). W 1999 wydano nawet książkę sumującą rozwój prasy w XX wieku¹³. Stałą tendencją ostatnich lat jest wzrost liczby publikacji poświęconych mediom audiowizualnym i dziennikarstwu internetowemu.

---

¹³ *Media w Polsce w XX wieku*, Poznań 1999.

Tropem opisanych wydawnictw podążył także od lutego 1996 roku „Raport Prasowy” (red. Monika Jadczak) — periodyk warszawskiej firmy UNIT, specjalizującej się w wydawaniu czasopism branżowych typu „business-to-business”. Niestety poziom pisma znacznie odbiegał od tego, co mogła w tym samym czasie zaoferować np. „Media Polska”, stąd wydawnictwo nie znalazło wielu kontrahentów (deklarowano 1000 egz.) i zostało zlikwidowane w kwietniu dwa lata później. Warto jednak zaznaczyć, że opublikowano na łamach „Raportu” kilkadziesiąt różnych opracowań (niestety mało rzetelnych) i liczne wywiady z wydawcami i ludźmi prasy. Systematycznie drukowano też serwis krajowy i zagraniczny. Pominąwszy aspekt zawartości należy jednak skonstatować, że najłabszą stroną pisma była techniczna realizacja, która ubliżała wszelkim normom wydawniczym i higienie czytania. Periodyk tworzyło zawsze kilkadziesiąt kartek kolorowego papieru połączonych zszywką w prawym górnym rogu. Bywało, że czarny tekst drukowano na ciemnoniebieskim tle i lektura takiej kolumny wymagała nie lada wysiłku. Co więcej, zwykle po co trzeciej składce umieszczano całostronicową reklamę na tekturowym papierze, która skutecznie utrudniała przewracanie stron; o innych curiosach nie wspominając.

Po kilku latach zastoju udało się reaktywować pisma stowarzyszeń dziennikarskich. Najwcześniej powiodło się Stowarzyszeniu Dziennikarzy Katolickich, których lubelski oddział już od 1994 rozpoczął druk „Mikrusa Dziennikarskiego” (red. Piotr Paweł Gach). Pismo w odpowiedzi na pryncypialne cele stowarzyszenia, dla których teoretyczną wykładnią były dokumenty: *Communio et progressio* (1971) i *Aetatis novae* (1992), koncentruje się na kwestiach etycznych¹⁴. Rządziej drukowane są teksty poświęcone prezentacji poszczególnych tytułów, szkice z zakresu retoryki i materiały. Stale obecne są natomiast problemy prasy polonijnej i mediów katolickich za granicą, którym SDK udziela merytorycznego wsparcia. Warto dodać, że nie była to pierwsza inicjatywa katolickich dziennikarzy. Już w 1989 roku w Częstochowie z okazji XXIII Światowego Dnia Środków Masowego Przekazu wydano kolorowy magazyn „Mass-Media”, nad którym kierownictwo objęli sami duchowni. Niestety, prócz wiele obiecujących deklaracji niczego nie udało się zrealizować i dalsze wydawanie pisma zaniechano już po ukazaniu się pierwszego zeszytu.

---

¹⁴ Szerzej o Katolickim Stowarzyszeniu Dziennikarzy pisze K. Kaluza, *Kościół potrzebuje słowa*, „Mikrus Dziennikarski” 1997, R. 4, s. 80–85.

Integrowali się także dziennikarze prasy lokalnej. Już w maju 1993 w czasie trwania II Ogólnopolskiego Sejmiku Prasy Lokalnej w Dąbrowie Tarnowskiej powołano Polskie Stowarzyszenie Prasy Lokalnej¹⁵, na którego czele stanął Zdzisław Sroka, i jeszcze tego samego roku rozpoczęto wydawać pismo „Redaktor”. Głównym motorem rozwoju PSPL stało się organizowane cyklicznie w Tarnowie Światowe Forum Prasy Polonijnej — jedyna tego typu impreza w kraju, której do końca 1999 odbyło się aż siedem edycji. W pewnej mierze organ PSPL „Redaktor” stał się wydawnictwem okolicznościowym patronującym owej imprezie. Pismo mimo dumnie brzmiącego podtytułu: „Dla prasy lokalnej w Polsce i gazet polonijnych w świecie” oferuje niewiele. Poza bieżącą kroniką PSPL nie zawiera żadnych interesujących prasoznawcę materiałów; cechuje je natomiast bardzo nierówny poziom i okazjonalny charakter. Mimo to PSPL jako jedynej organizacji zrzeszającej redaktorów prasy lokalnej udało się powołać swój organ¹⁶.

Również Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich w osiem lat od ponownej rejestracji uruchomiło swój organ — „Forum Dziennikarzy” (red. Wojciech Adamczyk). Jest to bodaj jedyne współczesne pismo dziennikarskie kontynuujące model periodyku reprezentowanego niegdyś przez „Prasę Polską”. Łamy miesięcznika poza tradycyjną kroniką wiele miejsca poświęcają bieżącej publicystyce. Swoje miejsce znalazły tu liczne dyskusje panelowe na tematy prawa prasowego czy etyki w mediach, gdzie do wyrażenia opinii zaproszono uznanych publicystów i badaczy mediów. „Forum Dziennikarzy” podobnie jak „Press” stara się roztaczać opiekę nad młodymi żurnalistami, organizuje imprezy, publikuje materiały szkoleniowe i dyskutuje na gorące tematy. Swoje miejsce mają tu także teksty promujące poszczególne tytuły i sylwetki znanych publicystów. Ważnym polem aktywności SDP jest działalność na rzecz wolności słowa. Specjalnie w tym celu w maju 1996 powołano działające przy SDP Centrum Monitoringu Wolności Prasy. Komórka ta działając zgodnie z art. 10 Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności broni prawa dziennikarzy do swobody w docieraniu do źródeł informacji, zajmuje się umacnianiem

---

¹⁵ A. Ćwiek, *Polskie Stowarzyszenie Prasy Lokalnej* [mps w posiadaniu autora].

¹⁶ Por. *Poradnik dla wydawców i dziennikarzy prasy lokalnej*, red. A. Hejman, Warszawa 1997, s. 77–82; źródło to podaje, że swój biuletyn „Wiadomości” wydaje Warszawskie Towarzystwo Prasy Lokalnej, tamże s. 82; informacji tej nie udało się zweryfikować.

systemu wolnej prasy i mediów elektronicznych¹⁷. Głównym polem jej aktywności jest działalność bezpośrednia, a w sferze medialnej publikacje internetowe. Wydano dotychczas kilka wydawnictw, z których większość udostępniona jest w wersji elektronicznej na witrynie CMWP.

Swoje pisma wydawali też znawcy kolportażu i kolporterzy prasy. Jednym z pierwszych był magazyn „Rynek Prasowy” wydawany od grudnia 1991 roku przez Ośrodek Doradztwa Kolportażowego „Kolpress” Zachodniopomorskiej Szkoły Biznesu działającej przy Uniwersytecie Szczecińskim. W zespole redakcyjnym znalazło się wielu pracowników Zachodniopomorskiego Oddz. „Ruch” S.A., m.in. dyrektor Jan Kania. Mimo poważnych naukowych aspiracji ogłoszone tam publikacje nie grzeszyły kunsztem. Miały raczej popularny lub dydaktyczny charakter i służyły zapewne słuchaczom szkoły. Po dwu latach szczeciński dwumiesięcznik został z niewiadomych względów przeniesiony do Warszawy i przejęty przez „Ruch” S.A. Redaktora szczecińskiej edycji zastąpił na stanowisku szefa sekretarz Biura Zarządu „Ruch” Krzysztof Łączyński. W samym piśmie jednak niewiele się zmieniło; niemal w każdym numerze publikował ten sam zestaw autorów (Tadeusz Kowalski z UW i dyrektorzy „Ruch-u”). W 1997 roku po wydaniu 10 numerów warszawskiej edycji pismo prawdopodobnie zamknięto. Dystrybucji prasy poświęcone były też inne periodyki. Rolę pisma zakładowego „Ruch” S.A. pełni magazyn „Twój Ruch” (red. Sławomir Cieśliński). Dwumiesięcznik ma jednak bardzo popularny charakter, zaś głównym jego celem zdaje się być promowanie firmy i Zarządu. Sporadycznie publikowane są tu jednak interesujące materiały, w szczególności prowadzony od kilku lat cykl Jerzego Wosia poświęcony historii kolportażu. Rzadziej drukowane są drobne szkice promocyjne poświęcone poszczególnym pismom i regionom wydawniczym. Podobny charakter ma „Nasz Kolporter” (red. Grzegorz Maciągowski). Miesięcznik jest wydawnictwem promocyjno-informacyjnym drugiego największego krajowego dystrybutora prasy — kieleckiej spółki „Kolporter”. Wydawnictwo ma jednak nieco szersze aspiracje i drukuje co miesiąc interesujące wywiady z wydawcami i drobne szkice omawiające nowości rynku.

Łatwo zauważyć, że opisane wydawnictwa, które powstały po 1989 miały co najwyżej magazynowy charakter lub realizowały wąsko określone funkcje branżowe. Nie pojawiło się mimo upadku „Kwartalnika

---

¹⁷ Por. „Raport z działalności/SDP. CMWP”, 1999, s. 4.

Historii Prasy Polskiej” i „Prasy Technicznej” ani jedno pismo naukowe stąd, jak wspomniano, cały ciężar publikacji spadł na łamy „Zeszytów Prasoznawczych”. Szczególnie dotkliwe straty poniosła historia prasy, pozbawiona nagle podstawowego zaplecza. Tematyka historycznoprasowa musiała więc emigrować na łamy periodyków historycznych i humanistycznych lub zadowalała się zeszytami uczelnianymi. W ciągu kilku lat drukowany dorobek polskich historyków prasy uległ ogromnemu rozproszeniu. Niebezpieczeństwo coraz głębszej degradacji historii prasy dobrze rozumiano w krakowskim środowisku uczonych skupionym wokół Komisji Prasoznawczej PAN działającej przy krakowskim Oddziale Akademii. I już od 1996 rozpoczęto starania o powołanie stosownego periodyku. Wysiłki te poparte osobistym zaangażowaniem przewodniczącego Komisji Jerzego Jarowieckiego dały wkrótce pozytywny rezultat i już w 1998 roku uzyskano środki na wydanie pierwszego, podwójnego zeszytu „Rocznika Historii Prasy Polskiej”. Wydawnictwo finansowo wsparli: Komitet Badań Naukowych, Akademia Pedagogiczna, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Śląski i Wszechnica Świętokrzyska. Nowy periodyk, który od następnego roku stał się regularnym półrocznikiem nawiązał wprost do tradycji „Kwartalnika Historii Prasy Polskiej”, wypełniając tym samym dotkliwą lukę w systemie czasopism naukowych. Jako ostatnie do grona prasoznawczych pism naukowych dołączyły w 2000 roku „Studia Medioznawcze” — periodyk powołany w kręgu badaczy z Uniwersytetu Warszawskiego.

Próbując dokonać bilansu dekady, należy z satysfakcją stwierdzić, że oferta prasoznawczych wydawnictw mimo przejściowego załamania wróciła do racjonalnych granic. Nie można wszelako orzec, by odzyskała pełnię sił. Bez wątplenia nowością było pojawienie się pism w stylu „Media Polska” i „Press”, które stały się zwierciadłem przewartościowania w polskiej prasie, coraz bardziej uzależnionej od ekonomii. Nie osiągnęła natomiast, jak się wydaje, właściwego pułapu prasa stowarzyszeń dziennikarskich. Wciąż — jak potwierdzają to obserwacje — najważniejsze debaty dotyczące wolności słowa odbywają się na łamach prasy codziennej. Piśmiennictwo naukowe po długim regresie z trudem odzyskuje wcześniejszy poziom. Nie wszystko jednak udało się zrekonstruować: więź trwa pustka po „Prasie Technicznej”, której nawet nikt nie próbował reanimować.

* * *

Zaprezentowany wyżej przegląd pism prasoznawczych nie wyczerpuje tematu. Znaczna liczba publikacji z dziedziny prasoznawstwa i dziennikarstwa wymyka się poza łamy specjalistycznych czasopism i jest rozproszona w licznych periodykach o zbliżonym zakresie lub pojawia się okazjonalnie na łamach pism lokujących się od prasoznawstwa bardzo daleko. Bywa wreszcie, że ważne informacje o prasie — a szczególnie te o doniosłym znaczeniu społecznym lub politycznym — znajdują lokum wprost na łamach pism opinii lub prasy codziennej. Aby ustalić precyzyjny obraz ich rozproszenia wykonano ad hoc pomiar bibliometryczny, do którego materiału dostarczył trzyletni wykaz publikacji zarejestrowanych w *Bibliografii publikacji o prasie* za lata 1996–1998¹⁸.

Badania przeprowadzono dwutorowo. W pierwszym rankingu obejmującym 2259 wypowiedzi zgrupowano wszystkie publikacje prasoznawcze niezależnie od ich charakteru (prócz artykułów naukowych uwzględniono także większe teksty publicystyczne i informacyjne o trwałym znaczeniu); w drugim uwzględniono tylko publikacje o charakterze ściśle naukowym (779 artykułów). Dzięki pierwszemu podziałowi można uogólnić stan rozproszenia publikacji prasoznawczych; drugi dostarcza materiału do ustalenia prawidłowości naukometrycznych.

Na szczycie pierwszego rankingu (tab. 1) znalazły się niemal wszystkie współczesne periodyki prasoznawcze, w szczególności poznakiński miesięcznik „Press” (229 publikacji), „Zeszyty Prasoznawcze” (120), „Media Polska” (81) i „Rocznik Historii Prasy Polskiej” (80)¹⁹. Dzięki rubryce „Media” równie wysoko uplasował się dziennik „Rzeczpospolita”, który z liczbą 142 wypowiedzi objął drugą pozycję rangową. Łatwo odczytać, że łamy „Rzeczpospolitej” są nośnikiem informacji

---

¹⁸ W. Kolasa, *Bibliografia publikacji o prasie [za rok] 1996*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 1999, z. 1, s. 101–150; tamże ...[za rok] 1997, tamże, 1999, z. 2, s. 131–198; tamże ...[za rok] 1998, tamże, 2000, z. 2, s. 181–269. Dodać należy, że w obliczeniach uwzględniono wyłącznie publikacje poświęcone prasie drukowanej i problematyce mediów w ujęciu ogólnym, przy pominięciu publikacji na temat mediów audiowizualnych.

¹⁹ „Rocznik Historii Prasy Polskiej” zaczął się ukazywać od 1998 roku, stąd aby uzyskać wyniki porównywalne do pozostałych czasopism uwzględniono trzyletni zestaw publikacji z lat 1998–2000.

Tabela 1

Publikacje prasoznawcze na łamach czasopism polskich 1996–1998
— lista rangowa

Tytuł	Liczba publikacji [n]	Część liczby ogólnej [%]	Suma skokowa [k=n _i +n _{i-1}]	Przyrost [%]
1	2	3	4	5
1. Press	229	10,14	229	10,14
2. Rzeczpospolita	142	6,29	371	16,42
3. Zeszyty Prasoznawcze	120	5,31	491	21,74
4. Media Polska	81	3,59	572	25,32
5. Rocznik Historii Prasy Polskiej	80	3,54	652	28,86
6. Tygodnik Powszechny	48	2,12	700	30,99
7. Raport Prasowy	45	1,99	745	32,98
8. Gazeta Wyborcza	42	1,86	787	34,84
9. Przegląd Tygodniowy	40	1,77	827	36,61
10. Polityka	39	1,73	866	38,34
11. Rynek Prasowy	36	1,59	902	39,93
12. Wiadomości Kulturalne	27	1,20	929	41,12
13. Wprost	25	1,11	954	42,23
14. Gazeta Polska	24	1,06	978	43,29
15. Mikrus Dziennikarski	23	1,02	1001	44,31
16. Poligrafika	22	0,97	1023	45,29
17. Tygodnik Solidarność	21	0,93	1044	46,22
18. Więź	21	0,93	1065	47,14
19. Forum Dziennikarzy	20	0,89	1085	48,03
20. Notes Wydawniczy	19	0,84	1104	48,87
21. Nowe Książki	19	0,84	1123	49,71
22. Prawo i Życie	19	0,84	1142	50,55
23. Twój Ruch	18	0,80	1160	51,35
24. Sprawozdania z Posiedzeń Komis. Nauk. PAN Kraków	17	0,75	1177	52,10
25. Przegląd Powszechny	16	0,71	1193	52,81
26. Odra	15	0,66	1208	53,47
27. Arcana	14	0,62	1222	54,09
28. Kieleckie Studia Bibliologiczne	14	0,62	1236	54,71

Tabela 1 cd.

1	2	3	4	5
29. Sycyna	14	0,62	1250	55,33
30. Guliwer	13	0,58	1263	55,91
31. Kultura	13	0,58	1276	56,49
32. Śląsk	13	0,58	1289	57,06
33. Przegląd Polityczny	12	0,53	1301	57,59
34. Szpalty	12	0,53	1313	58,12
35. Bibliotekarz	11	0,49	1324	58,61
36. Polonistyka	11	0,49	1335	59,10
37. Poradnik Językowy	11	0,49	1346	59,58
38. Dziś	10	0,44	1356	60,03
39. Polis	10	0,44	1366	60,47
40. W drodze	10	0,44	1376	60,91
41. Wychowanie w Przedszkolu	10	0,44	1386	61,35
42. Dzieje Najnowsze	9	0,40	1395	61,75
43. Komunikaty Mazursko-Warmińskie	9	0,40	1404	62,15
44. Palestra	9	0,40	1413	62,55
45. Poradnik Bibliotekarza	9	0,40	1422	62,95
46. Przegląd Zachodni	9	0,40	1431	63,35
47. Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Prace Bibliotekoznawcze WSP Kraków	9	0,40	1440	63,75
48. Tygiel Kultury	9	0,40	1449	64,14
49. Życie i Myśl	9	0,40	1458	64,54
50. Czas Kultury	8	0,35	1466	64,90
51. Literatura	8	0,35	1474	65,25
52. Śląski Kwartalnik Historyczny	8	0,35	1482	65,60
53. Twórczość	8	0,35	1490	65,96
54. Zapiski Historyczne	8	0,35	1498	66,31
55. Zeszyty Wszechnicy Świętokrzyskiej	8	0,35	1506	66,67
56. Pozostałe 370 tytułów — po mniej niż 8 wypowiedzi	753	33,33	2259	100,00
Razem:	2259	100,00		

Tabela 2

Naukowe publikacje prasoznawcze na łamach czasopism polskich 1996–1998
— lista rangowa

Tytuł	Liczba publikacji [n]	Część liczby ogólnej [%]	Suma skokowa [k=n _i +n _{i-1}]	Przyrost
1	2	3	4	5
1. Zeszyty Prasoznawcze	120	15,40	120	15,40
2. Rocznik Historii Prasy Polskiej	80	10,27	200	25,67
3. Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Naukowych PAN (Kraków)	17	2,18	217	27,86
4. Kieleckie Studia Bibliologiczne	14	1,80	231	29,65
5. Przegląd Polityczny	12	1,54	243	31,19
6. Poradnik Językowy	11	1,41	254	32,61
7. Dzieje Najnowsze	9	1,16	263	33,76
8. Komunikaty Mazursko-Warmińskie	9	1,16	272	34,92
9. Przegląd Zachodni	9	1,16	281	36,07
10. Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Prace Bibliotekoznawcze WSP Kraków	9	1,16	290	37,23
11. Śląski Kwartalnik Historyczny	8	1,03	298	38,25
12. Zapiski Historyczne	8	1,03	306	39,28
13. Zeszyty Wszechnicy Świętokrzyskiej	8	1,03	314	40,31
14. Praktyka i Teoria Informacji Naukowej	7	0,90	321	41,21
15. Przegląd Zachodniopomorski	7	0,90	328	42,11
16. Studia Historyczne	6	0,77	334	42,88
17. Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze	6	0,77	340	43,65
18. Zbliżenia Polska–Niemcy	6	0,77	346	44,42
19. Zeszyty Naukowe UJ. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Int.	6	0,77	352	45,19
20. Acta Universitatis Wratislaviensis. Niemcoznawstwo	5	0,64	357	45,83
21. Analecta	5	0,64	362	46,47
22. Białoruskie Zeszyty Historyczne	5	0,64	367	47,11
23. Kultura i Społeczeństwo	5	0,64	372	47,75
24. Rocznik Gdyński	5	0,64	377	48,40
25. Studia Niemcoznawcze	5	0,64	382	49,04

Tabela 2 cd.

1	2	3	4	5
26. Zeszyty Historyczne	5	0,64	387	49,68
27. Zeszyty Łużyckie	5	0,64	392	50,32
Czasopisma, które opublikowały po 4 wypowiedzi — 18 tyt.	72	9,24	464	59,56
Czasopisma, które opublikowały po 3 wypowiedzi — 27 tyt.	81	10,39	545	69,96
Czasopisma, które opublikowały po 2 wypowiedzi — 53 tyt.	106	13,60	651	83,56
Czasopisma, które opublikowały po 1 wypowiedzi — 128 tyt.	128	16,44	779	100,00
Razem — 253 tytuły	779	100,00		

najbardziej aktualnej i stawiają pismo na pozycji głównego wyrażiciela opinii środowiska dziennikarskiego. Tu wreszcie toczą się największe dyskusje publicystyczne dotyczące prasy, by wspomnieć tylko panele polemik na temat prawa prasowego czy wolności słowa. Łącznie sześć wymienionych czasopism zagarnia ok. 28% wszystkich publikacji. Prasą interesuje się także żywo „Gazeta Wyborcza” (42) i pisma opinii. Przoduje zwłaszcza „Tygodnik Powszechny” (48); „Przegląd Tygodniowy” (40); „Polityka” (39), którym wtóruje „Wprost” (25), „Gazeta Polska” (24), „Tygodnik Solidarność” i „Więź” (po 21). Wysokie zainteresowanie przejawiają także pisma kulturalne: szczególnie dziś już nie istniejące „Wiadomości Kulturalne” (27), „Arkana” i „Sycyna” (po 14) czy „Śląsk” (13). Liczne publikacje znajdziemy na łamach periodyków księgoznawczych i bibliotekarskich: „Nowe Książki” (19), „Guliwer” (13) i „Bibliotekarz” oraz pism drukarzy i wydawców: „Poligrafika” (22), „Notes Wydawniczy” (19), „Szpalty” (12). Wysokie pozycje zajęły również pozostałe pisma dziennikarskie i kolporterskie: „Rynek Prasowy” (36), „Mikrus Dziennikarski” (23), „Forum Dziennikarzy” (20)²⁰ i „Twój Ruch” (19). Uogólniając ranking można się pokusić o prostą i jednocześnie praktyczną konkluzję: śledząc łamy 7 pierwszych tytułów ze szczytu powyższego rankingu otrzymamy prawie 33% wszystkich publikacji; kolejne 33% dostarcza wykaz następnych 50 tytułów, zaś ostatnie 33%

²⁰ Miesięcznik winien zajmować w rankingu nieco wyższą pozycję, gdyż w cytowanej „Bibliografii...” uwzględniono wybrane (o trwalszym znaczeniu) spośród zamieszczonych tam publikacji.

rozproszone jest w pozostałych 370 czasopismach. Dalsze rozwijanie matematycznych zależności, jakkolwiek możliwe mija się jednak z celem, gdyż badana zbiorowość jest bardzo niejednorodna.

Bardziej miarodajnych wyników dostarcza ranking periodyków naukowych (tab. 2). W zestawieniu tym zdecydowanie łatwiej wyróżnić pisma ściśle prasoznawcze. Przewodzącą rolę odgrywają: „Zeszyty Prasoznawcze” (120) i „Rocznik Historii Prasy Polskiej” (80), które jako rdzeń polskiego piśmiennictwa prasoznawczego zagarniają bez mała 25% ogólnej liczby artykułów. Na zdecydowanie niższych pozycjach znalazły się pozostałe periodyki: m. in. publikujące streszczenia „Sprawozdania z Posiedzeń Komisji PAN” (17), „Kieleckie Studia Bibliologiczne” (14), „Przegląd Polityczny” (12) i „Poradnik Językowy” (11). Łatwo zauważyć, że tzw. „grupę środkową” (pism o zbliżonym profilu) tworzą głównie periodyki historyczne, księgoznawcze i filologiczne. W efekcie więc 25 pierwszych tytułów ze szczytu z rozważanego rankingu dostarcza ponad 50% ogólnej liczby publikacji naukowych, podczas gdy druga połowa rozproszona jest na łamach następnych 227 tytułów, które publikowały w przeciągu ostatnich trzech lat po mniej 4 wypowiedzi. Teoretyczną wykładnią tych zależności jest znane z naukometrii prawo Bradforda, które głosi, że „... jeśli uporządkuje się tytuły czasopism według malejącej liczby artykułów na dany temat i podzieli na grupę czasopism podstawowych w danej dziedzinie czy specjalności oraz kilka grup zawierających taką samą liczbę artykułów, co grupa podstawowa, wówczas liczba czasopism będzie rosła...²¹ według następującej zależności: $1: n: n^2: n^3...$ zatem $N_n = k^n N_0$, gdzie: k — stała dla danej grupy (tzw. stała Bradforda); N_n — liczba czasopism w danej grupie, N_0 — liczba czasopism w grupie podstawowej.

Przy takich założeniach, jeśli uznamy, że grupę podstawową tworzą dwa tytuły: „Zeszyty Prasoznawcze” i „Rocznik Historii Prasy Polskiej” ($N_0 = 2$) produkujące 25,67% ogólnej liczby publikacji w kolejnych grupach, każda po 25% wypowiedzi znajdzie się odpowiednio: $N_1 = 25$, $N_2 = 65$ i $N_3 = 161$ ($\Sigma N_n = 253$) tytułów. Bradfordowska prawidłowość, choć potwierdza się tu w pewnym ogólnym trendzie, nie znajduje jednak pełnego matematycznego poświadczenia²². Trudno

²¹ Por. W. Pindłowa, *Infometria w nauce i informacji*, Kraków 1994, s. 46–47.

²² Podany ciąg (jeśli pominiemy pierwszy czynnik) wzrasta liniowo ze współczynnikiem ok. 2,5.

bowiem drogą indukcji znaleźć taką stałą k , aby cytowane wyżej równanie ($N_n = k^n N_0$) było prawdziwe. Zdecydowanie za mało jest czasopism w grupie podstawowej ($N_0 = 2$) w porównaniu z kolejną grupą ($N_1 = 25$) i w ślad za tym zburzone są następne relacje. Potwierdzać to może swoisty brak tożsamości prasoznawstwa pojmowanego jako jedna, spójna metodologicznie dyscyplina naukowa; z drugiej strony zdaje się poświadczać racje tych badaczy, którzy w prasoznawstwie widzieli raczej konglomerat dyscyplin (np. Irena Tetelowska), niż jedność, którą postulował Mieczysław Kafel. Trudno wszelako o inny wniosek, jeśli zauważymy, że tylko 25% publikacji znajduje miejsce na łamach pism stricte prasoznawczych.

Wykaz czasopism prasoznawczych i dziennikarskich 1989–2000

1. Biuletyn „Prasa Polska” / Stowarzyszenie Dziennikarzy RP ; oprac. Wiesław Marnic. – Nr 1 (199?)– . – Warszawa : SDRP, 199? – . – 30 cm. – Mies. – Opis na podst. Nr 86 (luty 1998) – Nr 91 (czerwiec 1999).

Adres red. ul. Foksal 3/5, 00–366 Warszawa

2. Forum Dziennikarzy : pismo Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich / [red. nac. Wojciech Adamczyk]. – 1997, nr 1 (maj) – . – Warszawa : SDP, 1997– . – 30 cm. – Mies. – ISSN 1428–5088.

Adres red. ul. Foksal 3/5, 00–366 Warszawa

3. Forum Gazet Szkolnych : miesięcznik Fundacji Inicjatyw Społecznych, Kulturalnych i Naukowych „Wyzwania” / red. nac. Adam Kowalski. – 1993, nr 1 – . – Warszawa : FISKN „Wyzwania”, 1993– . – 30 cm. – Dwumies. – ISSN 1232–8294.

Adres red. ul. Mickiewicza 34/36 lok. 13, 01–616 Warszawa. – Nakł. 8500 egz.

4. Kwartalnik Historii Prasy Polskiej / Polska Akademia Nauk, Instytut Badań Literackich, Pracownia Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego XIX i XX wieku ; red. Jerzy Myśliński. – R. 16, nr 1 (1977) – R. 32, nr 4 (1993). – Wrocław ; Warszawa ; Kraków : Zakład Narodowy im. Ossolińskich : Wydawnictwo PAN, 1977–1994. – 24 cm. – Kwart. – Poprz.: Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego (1962–1976). – Opis na podst. R. 32, nr 4 (1993) wyd. 1994. – ISSN 0137–2998.

Adres red. ul. Nowy Świat 72, p.311, 00-330 Warszawa. – Nakł. 300 egz. [1989 r.]

5. Mass-Media : człowiek, Kościół, kultura / red. pod kier. Innocenzo Dante, Jerzy Góral [i in.]. – Nr 1 (1989). – Częstochowa : Tow. Św. Pawła, 1989. – 36 s. ; 27 cm. – Niereg. – Opis na podstawie nr 1 (1989) wydanego na okoliczność XXIII Światowego Dnia Środków Społecznego Przekazu. – Ukazał się tylko nr 1.

Adres red. ul. Siwickiego 7, 42-221 Częstochowa.

6. Media i Marketing Polska / red. nac. Marzenna M. Reyher. – 1999, nr 1 (1/9 lutego) – . – Warszawa : VFP Communications Ltd., 1999- . – 42 cm. – Dwutyg. – Opis na podst. 2001, nr 4 = nr 50. – Powstało w wyniku fuzji mies.: Media Polska (1993-1999) i Marketing Polska (1996-1999). – ISSN 1507-174X.

Adres red. ul. św. Bonifacego 5, 02-914 Warszawa. – Nakł. 10000 egz.

7. Media Polska / red. nac. Marzenna Reyher. – R.1, nr 1 (grudzień 1993) – R. 7, nr 1 (styczeń 1999) = nr 1-55. – Warszawa : VFP Communications Ltd., 1993-2000. – 42 cm. – Mies. – Opis na podst. 2000, nr 1 (styczeń) = nr 55. – Po fuzji z Marketing Polska (1996-1999) kontynuowane jako dwutyg.: Media i Marketing Polska (1999-). – ISSN 1231-367X.

Adres red. ul. Poznańska 14/41, 00-860 Warszawa. – Nakł. 6000 egz.

8. Mikrus Dziennikarski : pismo Oddziału Lubelskiego Katolickiego Stowarzyszenia Dziennikarzy / [red. nac. Piotr Paweł Gach]. – R. 1, nr 1 (kwiecień 1994). – Lublin : OL KSD, 1994 – . – 26 cm. – Niereg. – Opis. wg nru 5/6 (1998/1999) = R. 5/6. – ISSN 1427-7484.

Adres red. ul. Paganiniego 4/112, 20-854 Lublin. – Nakład: 250 egz.

9. Nasz Kolporter : bezpłatne pismo dla kontrahentów Kolportera S.A. / red. nac. Grzegorz Maciągowski. – 1996, nr 1 – . – Kielce : Kolporter S.A., 1996- . – 30 cm. – Mies. – Opis na podst. 1998, nr 9 (wrzesień) = nr 23.

Adres red. ul. Kolberga 11, 25-620 Kielce. – Nakł. 17000 egz.

10. Nasze Problemy / [Zarząd Główny] RSW „Prasa-Książka-Ruch”; red. nac. Jerzy Kowalkowski. – R.17, nr 7/8 (1974) – Nr 25/26 (20 grudnia 1989) = 177-466/467. – Warszawa : Wydawnictwo Współczesne RSW „Prasa-Książka-Ruch”, 1974-1989. – 42 cm. – Dwutyg. – Poprz. : Biuletyn Centralnego Zarządu Upowszechnienia Prasy i Książki „Ruch” w Warszawie (1955-1969); Biuletyn Zjednoczenia Upowszechnie-

nia Prasy i Książki „Ruch” w Warszawie (1969–1970) ; Problemy „Ruchu” (1970–1974). – Opis na podst. 1989, nr 25/26. – ISSN 0209–3669.

Adres red. ul. Poznańska 3, 00–680 Warszawa. – Nakł. 18000 egz.

11. Prasa Polska : pismo Stowarzyszenia Dziennikarzy Rzeczypospolitej Polskiej / red. nac. Florian Dłużak. – R. 1, nr 1 (czerwiec 1947) – R. 44, nr 1/3 (styczeń/ marzec 1990) = nr 1–486/488 – Warszawa : Wydawnictwo Współczesne RSW „Prasa-Książka-Ruch”, 1947–1989. – 30 cm. – Mies. – Opis na podst. 1990, nr 1/3.

Adres red. ul. Foksal 3/5, 00–366 Warszawa. – Nakł. 2500 egz.

12. Prasa Techniczna : pismo Rady Piśmiennictwa Technicznego / Alicja Topolewska-Jezior – red. nac. – R. 1, nr 1 (1971) – R. 20, nr 4 (1990) = nr 1–108/110. – Warszawa : Wydawnictwa Czasopism Technicznych NOT, 1971–1990. – 30 cm. – Kwart. – Równoległa numeracja miesięczna. – Opis na podst. 1990, nr 4. – ISSN 0324–8186.

Adres red. ul. Biała 4 p. 38, Warszawa. – Nakł. 400 egz.

13. Press : media, reklama, public relations / [red. nac. Andrzej Skworz]. – 1996, nr 1 (15 lutego) – . – Poznań : Press, 1996– . – 29 cm. – Mies. – Opis na podst. 2001, nr 2 = nr 61. – Liczne dodatki w formie broszur. – ISSN 1425–9818.

Adres red. ul. Ostroroga 8/3, 60–349 Poznań. – Nakł. 10000 egz.

14. Przekazy i Opinie : kwartalnik / Komitet do Spraw Radia i Telewizji, Ośrodek Badania Opinii Publicznej ; red. nac. Karol Jakubowicz. – 1975, nr 1 – 1991, nr 4 = nr 1–66. – Warszawa : Wydawnictwa Radia i Telewizji, 1975–1991. – 24 cm. – Kwart. – Opis na podst. 1991, nr 3. – ISSN 0137–8708.

Adres red. ul. Woronicza 17, 00–950 Warszawa. – Nakł. 630 egz.

15. Raport Prasowy / [red. Monika Jadczyk]. – 1996, nr 1 (luty) – 1998, nr 4 (kwiecień) = nr 1–27. – Warszawa: UNIT, 1996–1998. – 30 cm. – Mies. – Opis na podst. 1998, nr 1. – ISSN 1426–1464.

Adres red. ul. św. Bonifacego 100, 02–903 Warszawa. – Nakł. 1000 egz.

16. Raport z Działalności / Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich. Centrum Monitoringu Wolności Prasy. – [R. 1] (1999) – . – Warszawa : CMWP. SDP, 2000 – . – 24 cm. – Rocz. – Opis. na podst. R. 1 (1999). – ISSN 1509–8028.

Publikacja dostępna na witrynie CMWP – <http://www.freepress.org.pl/>

17. Redaktor : miesięcznik Polskiego Stowarzyszenia Prasy Lokalnej dla prasy lokalnej w Polsce i gazet polonijnych w świecie / red. nac.

Zdzisław Sroka . – R. 1, nr 1 (czerwiec 1993) – . – Kraków ; Tarnów : PSPL , 1993– . – 30 cm. – Mies. – Opis na podst. 1998, nr 9/10 = R. 7. – ISSN 1233-1074.

Adres red. ul. Pychowicka 7, 30-364 Kraków. – Nakł. 800 egz.

18. Rocznik Historii Prasy Polskiej / Polska Akademia Nauk. Oddział w Krakowie. Komisja Prasoznawcza ; red. nac. Jerzy Jarowiecki. – 1998, z. 1/2 = T. 1, z. 1/2 – . – Kraków : Wydaw. Oddziału PAN, 1998– . – 24 cm. – Półroc. – Abstrakty ang., streszcz. pol., spis treści ang. pol. – Opis na podst. 2000, z. 1 = t. 3, z. 1 = z. 5 . – ISSN 1509-1074.

Adres red. ul. Podchorążych 2, p. 355, 30-084 Kraków. – Nakł. 400 egz.

19. Rynek Prasowy / [Biuro Zarządu] "RUCH" S.A. ; red. nac. Krzysztof Łączyński. – Nr 1 (grudzień 1991) – . – Warszawa : "RUCH" S.A., 1991– . – 30 cm. – Niereg. – Od 1994 podwójna numeracja. – Opis. wg nr 8 (1996) = nr 20. – ISSN 1232-2946.

Adres red. ul. Wronia 23, 00-958 Warszawa. – Nakł. 1000 egz.

20. Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Naukowych / Polska Akademia Nauk. Oddz. w Krakowie. – T. 11, nr 1 (styczeń/czerwiec 1967) – . – Kraków : „Secesja”, 1967– . – 24 cm. – Półroc. – Opis na podst. T. 43, nr 1 (styczeń/czerwiec 1999). – Poprz.: Sprawozdania z Posiedzeń Komisji / PAN (1957-1966). – Od 1973 r. publikuje streszcz. ref. z posiedzeń Komisji Prasoznawczej Oddz. PAN w Krakowie. – ISSN 0079-354X.

Adres red. ul. Sławkowska 17, Kraków. – Nakł. 250 egz.

21. Twój Ruch : magazyn kioskarzy / Biuro Zarządu RUCH S.A.; red. nac. Sławomir Ciesliński. – [R. 1, nr] 1 (maj 1994) – . – Warszawa: „RUCH” S.A., 1994– . – 30 cm. – Mies. – Dod. „Gazeciarz Warszawski” Nr 1 (22 maja 1998). – Opis. na podst. 1998, nr 5. – ISSN 1232-0854.

Adres red. ul. Wronia 23, 00-958 Warszawa. – Nakł. 38000 egz.

22. Zeszyty Prasoznawcze : kwartalnik Ośrodka Badań Prasoznawczych / Uniwersytet Jagielloński ; [Walery Pisarek – red. nac.]. – 1960, nr 1 – . – Kraków : OBP UJ, 1997. – 24 cm. – Kwart. – Streszcz. ang., spis treści ang. pol. . – Poprz.: Prasa Współczesna i Dawna (1958-1959). – Opis na podst. 2000, [z. 1/2] = R. 43, nr 1/2 = nr 161/162. – Od R. 20 (1979) = nr 79 rocznikowanie nawiązuje do „Prasy Współczesnej i Dawnej”. – ISSN 0555-0025.

Adres red. ul. św. Filipa 25, 31-150 Kraków. – Nakł. 500 eg.

23. Zeszyty Szkoleniowe / Centrum Szkolenia i Doskonalenia Kadr RSW „Prasa-Książka-Ruch” ; [Ryszard Czyż – red. naczej.]. – [Nr] 1 (1985) – [Nr] 12 (1989). – Warszawa : „Interpress”, 1985–1989. – 21 cm. – Niereg. – Opis na podst. nr 11(1989).

Adres red. ul. Koszykowa 6a, 00-564 Warszawa. – Nakł. 600 egz.

Wybrane informatory

24. Prasa w Prenumeracie : informator / Biuro Zarządu "RUCH" S.A. ; oprac. red. Krzysztof Łączyński. – [R.1, nr 1] (II kw.1994) – . – Warszawa : RUCH S.A., 1994– . – 30 cm. – Kwart. – Pierwsze nry wyd. pod tyt.: Informator o Tytułach Prasowych Dostępnych w Prenumeracie (1994). – Niektóre nry wyd. w 2 wol. – Opis. na podst. [R. 6, nr 3] (III kw. 1999). – ISSN 1232-0897.

Adres red. ul. Wronia 23, 00-958 Warszawa

25. Biuletyn Nakładów Prasy Krajowej i Zagranicznej / RSW „Prasa-Książka-Ruch”, Zarząd Główny. – [R. 1, nr 1] (II kw. 1973.) – [R. 17, nr 1] (I półrocze1989). – Warszawa : RSW „Prasa-Książka-Ruch”, 1973–1989. – 21x30 cm. – Rocz. – Opis na podst. [R. 17, nr 1] (I półrocze1989). – U góry s. tyt.: do użytku służbowego.